

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการยืดหยุ่นของจิตใจของผู้สูงอายุโรคเรื้อรังในชุมชน: การทดสอบความสัมพัทธ์เชิงสาเหตุ

Factors Influencing Resilience Among Community-Dwelling Older Adults with Chronic Illness: A Causal Model Testing

ชนัญชิตาคุชฎี ทูลศิริ, ปร.ด.^{1*} ภรภัทร เสงอุดมทรัพย์, Ph.D.¹ นุจรี ไชยมงคล, Ph.D.² ปาจร่า โพธิ์หัง, M.N.S.¹
Chanandchidadussadee Toonsiri, Ph.D., Pornpat Hengudomsab, Ph.D.,
Nujjaree Chaimongkol, Ph.D., Pachara Photihung, M.N.S.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการยืดหยุ่นของจิตใจของผู้สูงอายุโรคเรื้อรังในชุมชน กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ได้แก่ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่มีความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง จำนวน 400 คน ทั้งเพศชายและเพศหญิงพักอาศัยอยู่ในชุมชนในจังหวัดระยองและจันทบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล ภาวะสุขภาพ การรับรู้ความเครียด การรับรู้ความสามารถของตนเอง การมองโลกในแง่ดี ความผาสุก ความพึงพอใจในชีวิต การสนับสนุนทางสังคม และความสามารถในการยืดหยุ่นของจิตใจ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .94, .80, .94, .77, .77, .84, .93 และ .97 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและการวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการยืดหยุ่นของจิตใจอยู่ในระดับสูง ($M = 116.49$, $SD = 17.17$) และโมเดลปัจจัยเชิงสาเหตุสามารถอธิบายความสามารถในการยืดหยุ่นของจิตใจของผู้สูงอายุโรคเรื้อรังในชุมชน ได้ร้อยละ 32 ($\chi^2 = 196.75$, $df = 92$, $p = .00$, $GFI = .95$, $CFI = .98$, $RMSEA = .053$, $R^2 = .32$) ความสามารถในการยืดหยุ่นของจิตใจของผู้สูงอายุโรคเรื้อรังในชุมชนได้รับอิทธิพลโดยตรงจากมุมมองทางสังคม ($\beta = .23$) การมองโลกในแง่ดี ($\beta = .18$) ความผาสุก ($\beta = .18$) และความพึงพอใจในชีวิต

($\beta = .17$) พยาบาลและบุคลากรด้านสุขภาพควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังในชุมชนมีความสามารถในการยืดหยุ่นของจิตใจ โดยเน้นการสนับสนุนทางสังคม การมองโลกในแง่ดี ความผาสุก และความพึงพอใจในชีวิต

คำสำคัญ: ความสามารถในการยืดหยุ่นของจิตใจ การสนับสนุนทางสังคม การมองโลกในแง่ดี ความผาสุก ความพึงพอใจในชีวิต ผู้สูงอายุโรคเรื้อรังในชุมชน

Abstract

This research aimed to determine factors influencing resilience among community-dwelling older adults with chronic illness. A multi-stage random sampling was used to recruit a sample of 400 older adults aged 60 years or older with chronic illness. They were both males and females living in communities of Rayong and Chantaburi provinces. Research instruments included a demographic questionnaire, and questionnaires about health status, perceived stress, perceived self-efficacy, optimism, well-being, life satisfaction, social support, and resilience. Their Cronbach's alpha reliabilities were .94, .80, .94, .77, .77, .84, .93, and .97, respectively. Descriptive statistics

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

² รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

* ผู้เขียนหลัก (Corresponding author) e-mail: toonsiri@hotmail.com

and structural equation modeling were used to analyze the data.

The results revealed that resilience among the sample was at a high level ($M = 116.49$, $SD = 17.17$). The model accounted for 32.0 % of variance in explanation for resilience ($\chi^2 = 196.75$, $df = 92$, $p = .00$, $GFI = .95$, $CFI = .98$, $RMSEA = .053$, $R^2 = .32$). Resilience had positive and direct effect on social support ($\beta = .23$), optimism ($\beta = .18$), well-being ($\beta = .18$), and life satisfaction ($\beta = .17$). Nurses and other health care providers should utilize these findings to develop an intervention or a program to promote resilience among community-dwelling older adults with chronic illness by emphasizing on social support, optimism, well-being, and life satisfaction.

Keywords: Resilience, social support, optimism, well-being, life-satisfaction, community-dwelling older adults with chronic illness

ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมสูงอายุ (Aging society) เนื่องจากจำนวนประชากรผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งจำนวนและสัดส่วน โดยพบว่าประชากรที่มีอายุ 65 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 7.4 หรืออายุ 60 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 12 มีการคาดการณ์ว่าอีก 20 ปี ข้างหน้า ประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super aged society) ซึ่งหมายถึงมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ 65 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 20 ขึ้นไป หรืออาจกล่าวได้ว่าใน ปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Department of Health, Ministry of Public Health, 2013) ผลกระทบที่ตามมาเมื่อประเทศก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมีหลายด้านด้วยกัน ที่เห็นได้ชัดเจนด้านหนึ่งได้แก่ ด้านสังคม ผู้สูงอายุมีแนวโน้มอยู่คนเดียวหรืออยู่ลำพังกับคู่สมรสเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการให้การดูแลผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และเมื่ออายุมากขึ้นผู้สูงอายุจะมีการเจ็บป่วยมากขึ้น โดยเฉพาะเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวานหรือ

ไขมันในเลือดสูง ซึ่งโรคเหล่านี้ล้วนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และเป็นโรคที่รักษาไม่หาย ทำให้ผู้สูงอายุมีภาวะการพึ่งพา ต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่องและระยะยาว (Department of Health, Ministry of Public Health, 2013)

โรคเรื้อรังส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้สูงอายุ เนื่องจากวัยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมถอยของระบบในร่างกายทุกด้าน (Yoowattana, Toonsiri, & Homsin, 2017) ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ในด้านร่างกายการทำกิจวัตรต่าง ๆ ในวัยนี้ ลำบากขึ้น ต้องพึ่งพาลูกหลาน ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงส่งผลกระทบต่อภาวะจิตใจของผู้สูงอายุ (Hengudomsab, Kangchai, & Pathumarak, 2011) ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองลดลง การต้องลดบทบาทในครอบครัวและสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกด้อยค่า ไม่มีความภาคภูมิใจในตนเอง ขาดความสุขและต้องพึ่งพาผู้อื่นในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ยังส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ได้รับการดูแลเอาใจใส่ และได้รับการยอมรับนับถือน้อยลง การเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมถอยเหล่านี้ ทำให้ผู้สูงอายุมีความไม่สุขสบาย เจ็บป่วยง่าย ความสามารถในการดูแลตนเองลดลงและต้องการการดูแลช่วยเหลือ ซึ่งผลกระทบจากโรคเรื้อรังดังกล่าวเป็นสิ่งที่คุณสูงอายุต้องมีการปรับตัวในการเผชิญปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการยับยั้งเผชิญวิกฤต จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ความสามารถในการยับยั้งเผชิญวิกฤตเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ โรคเรื้อรัง (Cal, de Sa, Glustak, & Santiago, 2015) ซึ่งผู้สูงอายุต้องมีการเรียนรู้ในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว มีความอดทนยืดหยุ่นต่อการเผชิญวิกฤต และมีความสามารถตอบสนองต่อสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วเหมาะสม ความสามารถในการยับยั้งเผชิญวิกฤตเป็นศักยภาพทางอารมณ์และจิตใจในการปรับตัวและฟื้นตัวภายหลังที่พบเหตุการณ์วิกฤต หรือภายหลังการเผชิญกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความยากลำบากมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ผู้ที่มีความสามารถในการยับยั้งเผชิญ